

ДІАГНОСТИКА ПСИХОЛОГІЧНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ ОСІБ, ЯКІ МАЮТЬ СУДИМІСТЬ

Н. Д. Ковальчук, Ю. В. Кушнір

Анотація. У статті розглядаються методи та методики дослідження психологічних особливостей осіб, які перебувають в місцях позбавлення волі, вказано на переваги та недоліки деяких з них, можливість застосування та достовірність отриманих результатів.

Ключові слова: психодіагностика, методики, переваги та недоліки, психологічні особливості злочинців.

Реалії нашого життя вказують на те, що рівень злочинності зростає, і попри те, що існує тенденція не позбавляти злочинців волі, а знаходити більш гуманні шляхи покарання, наприклад, штраф, позбавлення майна тощо, все ж покарання у виді позбавлення волі та поміщенні засудженого на певний строк до кримінально-виконавчої установи закритого типу передбачається Кримінальним Кодексом України.

Отже, зрозуміло, що науковцям та дослідникам різних галузей потрібно продовжувати працювати для досягнення єдиного результату – зниження рівня злочинності. Знання психологічних особливостей злочинців та вміння їх діагностувати сприяють розробці психокорекційних програм, покращенню стану засудженого та розробці програм, спрямованих на протидію злочинності в цілому.

Необхідність вивчення психологічних особливостей та особи злочинця в цілому висвітлюється у низці сучасних публікацій таких авторів як Б. М. Головкін, Н. В. Греса, О. Ю. Завайська, М. П. Козирєв, М. В. Костицький, В. В. Кравцова, Н. І. Мачинська, Я. Т. Наваяна, І. С. Федух, Л. О. Шевченко. Деякі з них проводили власні дослідження, зокрема Н. В. Греса, В. В. Кравцова, Л. О. Шевченко досліджували мотиви та ціннісні орієнтації злочинців за допомогою методики М. Рокича. Існує низка анкет та методик, які доцільно застосовувати при вивченні особистості та психологічних особливостей, проте їх позитивні та негативні моменти в застосуванні саме для вивчення особистості злочинців ще потребують дослідження.

Метою статті є розгляд методик для діагностування психологічних особливостей засуджених, які набули широкого застосування на теренах нашої держави, їх переваги та недоліки.

Відомо, що психодіагностика є галуззю психологічної науки, яка розробляє методи, принципи та інструменти для визначення індивідуально психологічних особливостей людини. Результати діагностики сприяють визначенню стратегій роботи з особистістю, розробці корекційних програм, а в юридичній психології допомагають шукати шляхи ресоціалізації засуджених, протидії злочинності як в мікро так і макросередовищі. Психодіагностика осіб, які позбавленні волі вимагає застосування таких діагностичних методик, які можуть застосовуватися в обмеженому просторі, з невеликою кількістю безпечного стимульного матеріалу, досить обмежених в часі та відображати шкалу правдивості отриманих результатів, тобто бути валідними. В даному випадку психодіагностика пам'яті, мислення, інтелекту та проєктивні методики не можуть задовольнити наш запит, ось чому ми схильні розглядати опитувальник Міні-мулт (Скорочений Багатофакторний Опитувальник для дослідження Особистості (СБОО)), опитувальник рівня агресивності (А. Басса-М. Перрі), методику М. Рокича «Ціннісні орієнтації» як одні з найбільш ефективних у вивченні саме психологічних особливостей злочинців.

Засудженні – це особлива категорія, вони часто не визнають свою вину, наголошують на тому, що вирок винесено несправедливо, а тому їм властиво справляти гарне враження на оточуючих, прагнути сподобатися, показати себе «з кращої сторони», тобто відповідати не відверто, а так як їм вигідно. Враховуючи специфіку даних осіб, потрібно застосовувати анкети, які певним чином будуть відображати правдивість отриманих результатів.

Опитувальник Міні-мульт (Скорочений Багатофакторний Опитувальник для дослідження Особистості (СБОО)) передбачає діагностику та оцінку рівня нервово-емоційної стійкості, ступінь інтеграції особистісних властивостей, рівень адаптації особистості до соціального оточення, і найголовніше, шкалу відвертості. Дана методика в основному розрахована на обстеження дорослих осіб, мало затратна в часі, доступна в розумінні, може застосовуватися як індивідуально, так і для великої групи людей. Перевагами даної методики є наявність оціночних шкал (шкала брехні, шкала вірогідності, шкала корекції) та базисних шкал, які можуть вказувати на наявність депресії, істерії, паранояльності тощо. Цінним є те, що визначивши рівень відвертості респондента, ми можемо надалі визначитися чи враховувати отриманні результати чи ні. До недоліків даного опитувальника можна віднести обробку даних, яка є дещо затратна в часі, за умови, що стимульним матеріалом є паперовий варіант запитань.

Особи, які скоюють злочинну діяльність характеризуються, насамперед підвищеною агресивністю, надмірною імпульсивністю, нездатністю керувати своєю агресією. Такі психологічні властивості негативно впливають на особу, а прояви даної агресії можуть загрожувати життю і здоров'ю як даної особи, так і тих, хто її оточує. Проте, якщо агресія направлена на самого себе, то це може призвести до самознищення особистості, на фоні чого виникає невдоволеність собою, роботою, стосунками, життям в цілому. Перебування в закритому просторі, підвищена недовіра, самозвинувачення ще більше сприяють формуванню негативних, часом суїцидальних думок.

Тому в закладах позбавлення волі доцільно використовувати діагностичні методики, які можуть запобігти непоправним наслідкам. З цією метою було б доцільно використати просту і водночас інформативну методику «Шкала депресії Бека». Вона базувалася на клінічних спостереженнях за людьми, в яких діагностувалися різні рівні депресій [1]. Перевагами даної методики є можливість застосування як в індивідуальному порядку так і для групи осіб, порівняно, невелика кількість запитань, лише двадцять одне твердження, а також швидкість отримання та обробки результатів. Серед недоліків можна назвати високу вірогідність неправдивих відповідей та неможливість це виявити, якщо респондент заповнює анкету самостійно, власноруч.

Одним із факторів вчинення злочинної діяльності є деформація ціннісних орієнтацій, установок, порушення ціннісно-мотиваційної сфери в цілому. Широкого застосування набула методика М. Рокича «Ціннісні орієнтації». Науковець виділяє два класи цінностей: термінальні – особа впевнена в тому, що певна кінцева мета індивідуального існування варта того, щоб до неї прагнути (тобто цінності – цілі); інструментальні – особа має переконання, що яка-небудь дія або її якість має переважати у будь-якій ситуації (цінність – засіб). Перевагами даної методики є універсальність, зручність та економічність у проведенні обстеження та обробці результатів. Недоліками є можливість нещирості.

З метою отримання загальних статистичних даних щодо психологічних особливостей засуджених, доцільно застосовувати вище зазначені методики для групи осіб, та надати можливість анонімності. Ми переконанні, що анонімність допоможе зняти напругу опитуваних, підвищити рівень чесності, отже зібрати вірогідні дані, які стануть базою для подальшої взаємодії, роботи психолога та спеціалістів галузі пенітенціарної психології.

Ще однією доречною, на нашу думку, анкетною є оцінка ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення, метою якої є аналіз факторів ризику, визначення криміногенних потреб, встановлення рівня ймовірної небезпеки для суспільства. Дане анкетування було розроблено для центрів пробації, проте можна застосовувати і в закладах обмеження волі, щоб визначити причини вчинення правопорушення, психологічний стан особи. Згідно наказу Міністерства юстиції України від 27 січня 2021 року № 307/5, у період відбування покарання засудженими вивчати їх особистість, не рідше ніж один раз на шість місяців переглядати оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення, на основі якої вносити зміни до індивідуальної програми соціально-виховної роботи із засудженим. Для вирішення питання щодо переведення засуджених у виправних колоніях,

слідчих ізоляторах до інших структурних дільниць, позачергово проводити оцінку ризиків вчинення повторного кримінального правопорушення, за результатами якої вносити зміни до індивідуальної програми соціально-виховної роботи із засудженим [2].

Оцінка ризиків складається із чотирьох розділів і має за мету дослідити статичні дані (попередні притягнення до кримінальної відповідальності, вік першого притягнення до кримінальної відповідальності, рецидив злочинів, категорія злочину); ризик шкоди життю і здоров'ю (характер насильницьких дій (фізичний, сексуальний, моральний)); динамічні фактори (житло, освіта, робота, психічний стан, вживання алкоголю та наркотичних засобів, ставлення до правопорушень).

Перевагами анкети є змістовне вивчення особистості, наявність контакту із засудженим, спостереження за його поведінкою, фізичними проявами, що має відобразитися в коментарі, який обов'язковий після кожного розділу. На основі даної діагностики можна спроектувати не тільки виховну, але й психологічну роботу із засудженим. Недоліками анкети є неможливість групового використання, тривалість проведення анкетування.

Ще одна методика, яка допомагає визначити психотип особистості та розкриває її психологічні особливості – це особистісний опитувальник «НПН-А». Опитувальник розроблений К. Н. Поляковим, А. Н. Глушко і призначений для виявлення нервово-психічної нестійкості деяких акцентуацій характеру.[3, с. 36] Інтерпретація шкал дає розширену інформацію про респондента, шкала достовірності допомагає зорієнтуватися чи враховувати результати опитувальника чи ні при плануванні подальшої роботи.

Отже, перевагами даної методики є перевірка достовірності відповідей, можливість дослідити рівень нервово-психічної стійкості чи нестійкості. Проте, даний опитувальник потребує великої концентрації уваги, адже містить двісті сімдесят шість тверджень. Саме тому виникає великий ризик того, що респондент може стомитися відповідати на одноманітні питання та ставити позначки ран домно, не вчитуючись, і тим паче, не аналізуючи. Це, без сумніву, є недоліком даної методики. Окрім того, саме опитування, обробка результатів та їх інтерпретація затратні в часі, потребують великої концентрації. На нашу думку, даний опитувальник слід застосовувати в індивідуальному порядку, за потребою, а не для загально-статистичних досліджень.

У психодіагностиці використовується безліч методик для вивчення психологічних особливостей та психотипу особистості, серед них такі як 16-факторний особистий опитувальник Р. Кеттелла; характерологічні акцентуації особистості і нервово-психічна нестійкість" (Д. Шпаченко, 1986); «Методика різнобічного дослідження особистості в модифікації ММПІ» (розробка НДІ ім. В. Бехтерева); багаторівневий особистісний питальник «Адаптивність» (А. Маклаков, С. Чермянін, 1990); «Питальник Кейрсі» – оцінювання типових способів поведінки і особистісних характеристик (1995); тест «Темне ядро особистості» тощо. Дослідження психологічних особливостей засуджених є обов'язковим для планування подальшої психологічної роботи із засудженими, сприяє виявленню причин та мотивів злочинності, є основою для розробки психокорекційних програм, допомагає виявити та запобігти ризику вчинення повторних правопорушень.

Досліджуючи переваги та недоліки розроблених методик, ми прийшли до висновку, що більшість носить універсальний характер, спрямованні на виявлення психологічних особливостей в цілому. На нашу думку, є необхідність в розробці таких психодіагностичних матеріалів, які б враховували специфіку умов, в яких перебувають засудженні, їх стан на момент діагностування, тривалість перебування в закритому приміщенні, відчуженість від соціальних зв'язків, родини, звичного середовища.

Аннотация. Стаття рассматривает методы и методики исследования психологических особенностей лиц, которые находятся в местах лишения свободы, указаны преимущества и недостатки некоторых из них, возможность использования и достоверность полученных результатов.

Ключевые слова: психодиагностика, методики, преимущества и недостатки, психологические особенности преступников.

Abstract. The methods and techniques for studying the psychological features of persons, staying in places of confinement, the pros and cons of some of them, the possibility of using and the reliability of the results are indicated in the article.

Key words: diagnostics, techniques, pros and cons, psychological features of criminals.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Основи реабілітаційної психології: подолання наслідків кризи. Навчальний посібник. Том 1. Київ, 2018. 208 с.
2. Наказ Міністерства юстиції України від 27 січня 2021 року № 307/5 про затвердження Змін до деяких нормативно-правових актів Міністерства юстиції України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0110-21#Text>
3. Діяльність психолога у ході психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу Збройних Сил України: (методичні рекомендації) / О. Г. Скрипкін, А. Б. Дейко, О. В. Еверт. К.: НДЦ ГП ЗС України, 2016. 110 с.

УДК 659.129:659.131.2

СТРУКТУРНО-ГРАМАТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКОМОВНИХ РЕКЛАМНИХ СЛОГАНІВ ОДЯГУ ТА ВЗУТТЯ

М. В. Левіна, Н. В. Стрюк

Анотація. Робота присвячена дослідженню структурно-граматичних особливостей англійськомовних рекламних слоганів одягу та взуття на матеріалі видань «Vogue», «Elle» та «Cosmopolitan». Методологічною основою роботи є два типи лінгвістичного аналізу: структурний та кількісний, що дає можливість систематизувати, класифікувати лінгвістичний матеріал, виявити частотність певних структурних типів та інтерпретувати їхні особливості. У результаті дослідження виділено основні структурні моделі, визначено граматичні особливості англійськомовних рекламних слоганів одягу та взуття.

Ключові слова: англійськомовні рекламні слогани, структура, граматичні особливості.

Вступ. Рекламна діяльність відіграє важливу роль у житті постіндустріального інформаційного суспільства. Найбільший інтерес у лінгвістів викликає кінцевий продукт цієї діяльності, а саме – рекламний текст, одним із видів якого є рекламний слоган. Дослідженню текстів реклами присвячені праці таких зарубіжних та вітчизняних мовознавців як Г. Кук [1], А. Годарт [2], Д. Добровольська [3], К. Мачульська [4]. Водночас існує потреба у поглибленому аналізі окремих видів англійськомовних рекламних слоганів, зокрема рекламних слоганів одягу та взуття, що і зумовлює **актуальність** пропонованого дослідження.

Мета роботи полягає у визначенні структурно-граматичних особливостей англійськомовних рекламних слоганів одягу та взуття. Досягнення мети стає можливим за умови вирішення таких **завдань**: дослідити сучасні тенденції вивчення слоганів, охарактеризувати поняття рекламного слогану; проаналізувати структурно-граматичні особливості англійськомовних рекламних слоганів одягу та взуття.

Об'єктом дослідження виступають англійськомовні рекламні слогани одягу та взуття.

Предметом дослідження є структурно-граматичні особливості англійськомовних рекламних слоганів одягу та взуття.

Мета та завдання, окреслені в роботі, а також специфіка об'єкта дослідження зумовили використання таких **методів** та **прийомів** лінгвістичного аналізу: описовий метод; метод кількісного аналізу; метод структурного аналізу.

Матеріалом дослідження слугують 200 рекламних слоганів одягу та взуття, отримані методом суцільної вибірки із англійськомовних видань «Vogue» [5], «Elle» [6] та «Cosmopolitan» [7].